

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi
ISSN: 2630-600X

VASAD

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi - Yıl / Year: 2021 - Sayı / Issue: 7 - Sayfa/Page: 107-132
Makale Bilgisi / Article Info / Geliş/Received: 14.11.2020 / Kabul/Accepted: 19.02.2021
Yayın Tarihi/ Date Published: 30.06.2021

Atf/Citation: Eroğul, İ. H. (2021). Sebil Gazetesi'nde Çıkan Yazılar Işığında Türkiye'de Sabatayizm.
Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7, 107-132

Araştırma Makalesi / Research Article

İbrahim Hakkı EROĞUL

Tezli Yüksek Lisans Mezunu
ORCID: 0000-0003-2742-5335
ibrahim_erogul@hotmail.com

Sebil Gazetesi'nde Çıkan Yazılar Işığında Türkiye'de Sabatayizm *In the Light of Articles in the Newspaper Sabil in Turkey* *Sabbathism*

Öz

Dönmelik, Osmanlı toplumunda ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında çokça tartışılan bir konu olmuştur. Bu konunun tartışılma nedeni, Dönmelerin, bir diğer adıyla Sabatayistlerin gizli ve bir o kadar da gizemli bir topluluk olmasından ileri geliyordu. Sultan IV. Mehmet döneminde başlayan bu hareketin mimarı ve kurucusu Musevi bir haham olan Sabatay Sevi'dir. Kendisini Musevilerin beklediği büyük bir kurtarıcı olan mesih ilan eden Sabatay Sevi, daha sonra bu iddialarından dönüp Müslüman olmuştur. Müslüman olması sadece aldatmacadır ve bu kılıf altında çalışmalarına devam etmiştir. Müslüman olmasından sonraki süreçlerde amaç ve ideallerinden vazgeçmemiş taraftar kitlesini günden güne büyütülmüştür. Onun ölümünden sonra taraftarları çeşitli fırkalara bölünmüş ve bu hareketi taassuplarıyla yaşatmaya çalışmışlardır. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaptıkları siyasi ve kültürel çalışmalarla hedeflerine ulaşmayı gaye edinmişlerdir. Tesettür üzerine yoğunlaşan faaliyetlerini genel olarak basın ve yayın yoluyla yapmaya çalışmışlardır. Taassuplar üzerinden kendilerine farklı bir dünya kurmaya çalışan bu topluluk bu şekilde homojen bir zümre olmayı amaçlamışlardır. Kabristanları ve sadece Dönme olanlarla evlenmeleri bunun açık örneğidir. Sadece görünen İslam adetlerini tatbik eden Dönmeler, süreç içerisinde Osmanlı'nın son dönemlerine doğru bu taassuplarını teker teker yitireceklerdir. Dönmelik diğer adıyla Sabatayizm konusu, İslamcılarının yayınladığı Sebil gazetesinde çıkan yazılar ışığında incelenip böyle bir çalışma haline getirilmiştir. Bu çalışma; Dönmeliğin kökenini, fırkalaşmasını, taassuplarını, tesettür aleyhine faaliyetlerini, evlilik taassuplarının yıkılmasını, kabristanlarını ve İttihatçılar ile ilişkilerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sabatayizm, Sabatay Sevi, tesettür, Yahudilik, Osmanlı Devleti.

Abstract

Sabbathism has been a widely discussed issue in the Ottoman society and in the first years of the Republic. The discussion of this issue was that the Sabatayists, also known as the Sabbathisms, were a secret and a mysterious community. The architect and founder of this movement, which started during the reign of Sultan Mehmet, was Sabatay Sevi, a Jewish rabbi. Sabatay Sevi, who declared himself the messiah, the great savior that Jews awaited, later turned from these allegations and became a Muslim. That he is a Muslim is just a deception, and she continued to work under this cover. He did not give up his goals and ideals after becoming a Muslim and has grown his fan base day by day. After her death, her supporters were divided into various sects, and they tried to keep this movement alive with their bigotry. They aimed to reach their goals with the political and cultural studies they did in the last period of the Ottoman Empire. They tried to carry out their activities focusing on the hijab through the press and broadcasting in general. Trying to establish a different world for themselves through bigotry people, this community aimed to be a homogeneous group in this way. Their cemeteries and marrying only those who are the Dönme are an obvious example of this. Sabbathisms, who only apply the visible Islamic customs, will lose these fanaticism one by one towards the last period of the Ottoman Empire. The issue of Dönmelik, also known as Sabbattayism, was examined in the light of the articles published in Sebil newspaper published by Islamists and turned into such a study. This work; It aims to explain the origin, grouping, fanaticism of the Sabbathism, its activities against the veil, the destruction of the marriage fanatic, its cemeteries and its relations with the Unionists.

Keywords: Sabbathism, Sabatay Sevi, hijab, Judaizm, Ottoman Empire.

Giriş

Sebil Gazetesi, 1976-1992 yılları arasında Avukat Kadir Mısıroğlu tarafından İslamcı bir anlayışla yayımlanmış bir neşriyattır. Sebil’de en çok işlenen konulardan biri ise Yahudilik’tir. Yahudilik ile ilişkilendirilen en önemli konu ise Sabataycılık (Dönmelik) olmuştur. Sabataycılık ve Dönmelik aynı anlama gelen iki kavramdır. Bu konuda Ertuğrul Düzdağ, Sebil gazetesinde Sabataycılık konusunu bir yazı dizisi ile ele almıştır. Sabataycılığın kökeninden başlayan Düzdağ, bu anlayışın fırkalaşması, tesettür algısı üzerindeki çalışmaları, İttihatçılar ile ilişkileri, kendi ağızlarından kendilerini ifşa etmeleri, basın faaliyetleri ve kendilerine ait kabristanların özellikleri hakkında bilgi ve düşüncelere değinmiştir (Düzdağ, 2002: 12).

Yahudilik’ten Müslümanlığa geçişi ifade ettiği için bir diğer adı da Dönmelik olan Sabataycılık, Osmanlı Devleti’nde Sultan IV. Mehmet zamanında ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devletinde yaşayan Müslüman ahalinin Dönmelik anlamına gelen “Avdetilik” adını

verdiği bu topluluğun kurucusu İzmir’de Sabatay Sevi adlı Musevi bir hahamdır (Düzdağ, 1976a: 6). Düzdağ’a göre bu hahamın Mesihlik iddiasıyla başlayan faaliyetleri, süreç içerisinde Osmanlı toplumunda, esrarengiz bir topluluğun doğmasını sağlayacaktır.

Dönmelik, Osmanlı İmparatorluğu’nda Yahudilikten Müslümanlığa geçmek anlamında kullanılmıştır. Dönmeler olarak anılan grubun doğmasını sağlayan kişi Sabatay Sevi adlı Musevi bir hahamdır ve 1648 yılında kendisini Mesih olarak ilan etmiş, birçok taraftar toplamıştır. Olayın gidişatından rahatsız olan dönemin Osmanlı padişahı tarafından alıkonulmuş ve akabinde cemaatiyle birlikte Müslümanlığa geçmiştir. Fakat tarih boyunca bu grubun samimiyeti hep sorgulanmıştır (Kuru, 2010: 90-91).

Ertuğrul Düzdağ, ilk olarak Sabataycılığın kurucu olan Sabatay Sevi’nin hayatına yer vermiştir. Buna istinaden; Sabatay Sevi, aslen İspanyol Seferad Yahudilerine mensup bir ailenin çocuğu olarak 1626 yılında İzmir’de doğmuştur. Küçük yaşlardan itibaren okumaya meraklı olan Sabatay Sevi, Josef Eskapa adlı bir hahamın yanında özel bir eğitim almış ve kıvrak zekâsı sayesinde kısa zamanda kendisini çok iyi bir şekilde yetiştirmiştir (Galip, 1977: 15). Tevrat’ı ve Yahudilerin hadis kitabı niteliğinde olan Talmud’u çok iyi bir derecede kavrayan Sabatay, bu kitaplardaki mecazi anlamları ve kabalistik kavramları yeniden keşfederek Yahudi cemaati içerisinde yetkin bir konuma yükselmiştir (Düzdağ, 1976a: 6). Yahudilerin yıllardır bir Mesih (kurtarıcı) beklentisi olması ve bazı Musevi kâhinlerinin Mesih’in 1648 yılında zuhur edeceğini belirtmesi, zeki ve hırslı bir haham olan Sabatay Sevi için önemli bir fırsat olacaktır. Bu noktada Yahudilerin Mesih anlayışına dikkat çeken Düzdağ, Sabatay Sevi’nin Yahudi Kabalasına hâkim bir haham olmasından ötürü kendisini muayyen bir vakitte ve ortamda Mesih ilan edeceğini belirtmiştir (Küçük, 2001: 218). Tüm bu durum ve tesadüflerin etkisi sonucu Sabatay Sevi kendisini Mesih ilan etmeye karar verir. Mesihliğin gerektirdiği alt yapı ve kılıfa bürünmek için her gün yıkanıp, oruç tutar ve kadınlarla ilişkiden uzak dururdu. Kendisiyle tartışmaya girenleri hazır cevaplılığı ve kıvrak zekâsı ile alt ederdi. Bunun yanı sıra Yahudi dininin ibarelerini İbranice ebce hesabı yaparak kendi hesabına göre değiştirmiş, böylece taraftarları günden güne artmıştır (Düzdağ, 1976a: 6).

1648 yılına gelindiğinde Sabatay, Mesihliğini ilan eder. Bu haber İzmir Yahudileri arasında bir panik havası yaratır. İzmir hahamları Sabatay’a tepki gösterir ve kendi aralarında bir toplantı yaparak Sabatay Sevi’yi ölüm cezasına çarptırırlar. Ancak Sabatay bu karara aldırılmamıştı, çünkü idaresi altında bulunduğu Osmanlı

Devleti'nin bu türden bir cinayete müsaade etmeyeceğini biliyordu (Küçük, 2001: 228). İzmir'de umduğunu bulamayan Sabatay Sevi davasını yaymak için İstanbul, Selanik, Atina, Kahire, Kudüs gibi şehirlere seyahat etmiştir. Kahire'de bulunduğu sırada Polonyalı bir Yahudi hahamının kızı olan Sara ile evlenmiştir (Kuru, 2010: 91). 1666 yılında İzmir'e geri dönen Sabatay Sevi, uzun süren mücadelesi sonucu buradaki hahamlara Mesihliğini kabul ettirmiş ve kısa zamanda İzmir Yahudilerini etkisi altına almıştı. Popülerliği günden güne artan Sabatay Sevi'yi ziyaret etmek için dünyanın dört bir tarafından ziyaretçiler gelmeye başlamıştır. Hızını alamayan Sabatay Sevi kendisine ait gizli bir krallık kurduğunu ilan ederek krallık tacı giymiş ve kurduğu bu hayali krallığa dayanarak Dünyayı 38 parçaya bölerek her parçanın başına bir yönetici atamıştı. Buna istinaden *"Tanrının tek ve ilk doğan oğlu Sabatay Sevi"* imzasıyla beyannameler yayınlamaya başlamıştı (Düzdağ, 1976a: 6).

Bütün bu olaylar yaşandığı sırada Osmanlı tahtında Sultan IV. Mehmet bulunurken sadrazam ise Köprülü Fazıl Ahmet Paşa idi. İzmir kadısı bu meseleyi bütün ayrıntılarıyla Osmanlı yönetimine bildirmiş böylece Sabatay Sevi tutuklanarak önce Çanakkale-Kumkale zindanına hapsedilmiş daha sonra ise Edirne Sarayına getirilmiştir (Galante, 2006: 44). Sultan ve devlet erkânının bir perdenin arkasında izlediği bir mahkemeye tabi tutulan Sabatay Sevi'ye şöyle denilmiştir: *"...eğer gerçekten Mesih isen üzerine bir nişan dikeceğiz ve en maharetli okçularımız tarafından oklanacaksın, eğer oklar vücuduna işlemezse Sultan da senin Mesihliğini kabul edecek"*.

Bunun üzerine Sabatay Sevi böyle bir iddiasının bulunmadığını, bütün bunların kendisi çekemeyenlerin uydurduğu safsatalar olduğunu söyleyerek bütün Mesihlik davasından bir anda dönmüştür. Bunun üzerine perdenin ardında bulunan ve mahkemeyi takip eden padişah *"o halde Müslüman olması teklif edilsin"* diye buyurmuştur. Bunun üzerine celladın baltası ile Müslüman olmak arasında kalan Sabatay Sevi şهادet getirerek Müslüman olmuştur. Kendisine padişah tarafından Mehmet Aziz Efendi adı verilmiş ve sarayda kapıcıbaşılık vazifesine getirilmiştir (Düzdağ, 1976b: 6). Sabatay'ın Müslüman olması müritleri arasında bir skandal olarak yayılmış ancak bir süre sonra müritlerine bir genelge göndermiştir. Bu genelgeyle tanrının kendisini Müslüman yaptığını, bir Musevi ananesine göre Mesih'in Müslümanlar tarafından yutulacağını, bundan sonraki çalışmasına bu kılıfla devam edeceğini, dolayısıyla Mesihlik vazifesine Müslüman kılıfı altında devam ettiğini ifade etmiştir (Düzdağ, 1976b: 6). Böylece Osmanlı toplumu içerisine Sabatay Sevi'ye tabi olanlar olarak bilinen Sabatayistler yani bir diğer

adı Yahudilik'ten Müslümanlığa geçişi ifade eden Dönmeler namıyla bilinen gizli ve bir o kadar da gizemli bir topluluk girmişti. Bu topluluğa İslam toplumunda Sabataycılar, Dönmeler ve Selanikliler gibi adlandırmalar yapılmıştır (Freely, 276: 276).

Sabatay Sevi cübbe ve sarık altında Mesihliğine devam edecekti. Sabatay Sevi artık bütün müritlerini tek bir mezhep altında toplayacaktı. Bu işi artık Musevilik dinini kullanarak yapamazdı çünkü kendisi artık Müslüman olmuştu. Böyle bir durumda Museviler artık onu kabul etmeyecekti. Bu yüzden yeni bir mezhep icat edecekti. İşte bu mezhebin adı Sabatayizm yani Türkler arasındaki ifadesiyle “Dönmelik” olacaktı. Bunun için ilk önce İstanbul müftüsüne başvurup Yahudileri İslam’a davet etmek için izin istedi ve istediği izin kendisine verildi. İzni aldıktan sonra yine Mesihlik davasını yaymak ve kendisine inananları bir araya getirmek -dışı Müslüman, içi Sabatayist- yeni mezhebini kurmak için çalıştı. Bu çalışmalar sonucunda Mesih’in taraftarları muhtelif bölgelerden gelerek cübbe ve şalvar altına girdiler (Düzdağ, 1976b: 6).

Sabatay Sevi oluşturduğu bu yeni mezhebinin bayram günlerinin yanı sıra itikat ve ibadetlerinin esaslarını belirleyen “On Sekiz Emir” adlı kuralları belirleyip müritlerine gönderdi. Sabatay Sevi’nin oluşturduğu bu on sekiz emir, aslında Hz. Musa’ya inen “On Emir”in Sabataycı bir yaklaşımla değiştirilmiş ve genişletilmiş halinden ibaretti (Freely, 2001: 254). Bunlardan en önemlisi on altıncı ve on yedinci emirlerdir. On altıncı emir şöyledir: *”Türklerin adetlerine onların gözlerini örtmek maksadıyla dikkat edilsin. Ramazan orucu mutlaka tatbik edilsin aynı ihtimam Kurban Bayramı için de gösterilsin. Gözün gördüğü her İslami fiil icra edilsin”*. On yedinci emir ise *“Müslümanlar ile kesinlikle nikah akdedilmesin, evlenilmesin”* hükmünü içeriyordu (Baer, 2016: 28).

On altıncı emir ile Dönmeler yıllarca tıpkı bir Müslüman gibi yaşayıp ifşa olmamışlardır. Bu sayede devlet mertebelerinde de yüksek görevlere erişmişlerdir. On yedinci emir sayesinde ise homojen bir toplum olmayı başarmışlar ve hiçbir şekilde asimile olmadan varlıklarını uzun yıllar boyu devam ettirmişlerdir (Küçük, 2001: 323). Sabatay Sevi müritleriyle yaptığı bir ayın sırasında tutuklanmış Arnavutluk’un Berat Kasabasına sürülmüştür. Karısı Sara burada ölmüş, Yehoved adlı bir Yahudi kadın ile evlenmiş daha sonra bu kadın Ayşe Hanım adını almıştır. Sabatay sürgünde iken hastalanmış ve ölüm döşeğinde iken kayınbiraderi Yakup Çelebi’yi halifesi ilan ettikten sonra 1675 yılında hayatını kaybetmiştir. Sabatay’ın müritleri, Sabatay öldükten sonra onun Mesihliğini halifelerin şahsında yaşatmaya devam ettiler (Düzdağ, 1976b: 6).

Asıl adı Josef Kerido olan Yakup elebi, kız kardeşi ve aynı zamanda Sabatay Sevi'nin karısı da olan Ayşe Hanımı (Yehoved) yanına alarak Selanik'e gitmiş ve Sabatay'ın halifesi olarak sayısı 200 haneyi bulan Sabatayistlerin "*On Sekiz Emri*" eksiksiz olarak uygulanmasını sağlamıştır (Küçük, 2001: 327). Ancak Sabatayistlerden Mustafa elebi öncülüğünde bir kesim On altıncı emir olan "*gözle görünen İslam adetlerinin eksiksiz yapılması*" uygulamasını gereksiz görüyorlardı. Bu tartışmanın neticesinde Sabatayist zümre ikiye ayrılmıştır. Yakup elebi'ye tabi olanlara "*Yakubiler*", Mustafa elebi'ye tabi olanlara ise "*Karakaşlar*" adını vermişlerdir. Bu iki fırkayı birbirinden ayıran unsur On altıncı emir olmuştur. Yakubiler "*On Sekiz Emir*"in eksiksiz olarak uygulanmasını savunurken Karakaşlar bu emirlerden On altıncı emir olan gözle görünen İslam adetlerinin tümünün uygulanmasına gerek olmadığını savunmuşlardır. Böylece Karakaş gurubu "*gözle görünen İslam akidelerinin eksiksiz uygulanmasına*" karşı çıkıp diğer emirlere harfiyen uymuşlardır. Karakaşların lideri Mustafa Çelebi, Dönmelerden Abdurrahman adlı birinin yeni doğan oğlu Osman'ın Sabatay Sevi'nin ruhunu taşıdığını ilan ederek Osman Efendi'yi Mesih ilan etmiştir. Karakaşlardan bir kesim İbrahim Ağa öncülüğünde bu duruma karşı çıkmış ve Karakaşlardan ayrılarak "*Kapancılar*" adlı fırkayı oluşturmuştur (Düzdağ, 1976c: 6). Kapancılar da tıpkı Karakaşlar gibi on altıncı emirde bulunan "*gözle görünen İslam adetlerini eksiksiz uygulamaya*" gerek görmüyorlardı. Böylece Sabatayist toplum Yakubiler, Karakaşlar ve Kapancılar olarak üç fırkaya bölünmüştür. Bu üç zümrenin ortak özelliği Dönme olmayanlarla evlenmedikleri gibi aynı zamanda bu üç zümre kendi aralarında da evlilik yapmazlardı (Eroğul, 2019: 37).

Ertuğrul Düzdağ, Dönmeliğin i düzeniyle ilgili şunları bildirmektedir: "*Her fırkanın bir reisi vardır. Reis yenileşmeye mani olur. Geleneklerden en ufak bir sapmayı cezalandırırdı. Kıyafetinde veya yaşayışında adetlere bir aykırılık görülen kimse takibata uğrardı. Bunu erkeklerde "Mübaşir" kadınlarda ise "Kılavuzcu Kadın" yapardı. Ceza, ihtar, tekdir ve kabahatliden bütün ailenin uzaklaşıp konuşmaması ile yapılır, bu emirlerin dışına kimse çıkmazdı. Reis ancak çok önemli kararları istişare ederdi. Bu taassup zamanla gevsemiş ve tepkilerle karşılaşmıştır. Öyle ki Dönmeler arasında ancak 1884'de yabancı dil tahsiline, daha sonra hukuk, mülkiye, eczacı ve baytarlığa en sonunda tıp tahsiline müsaade edilmiştir*" (Düzdağ, 1976c: 6).

1. Sabatayist (Dönme) Toplumunun bir Dönme Tarafından İfşa Edilmesi

Ertuğrul Düzdağ'a göre Sabatayist (Dönme) taifesinin varlığı Türk-İslam toplumunda hep bilinse de bu durum Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar hiçbir zaman açıkça ifşa edilememiştir. Dönmelerin ifşa edilmesi olayı ilk defa yine bir dönme tarafından olacaktır (Düzdağ, 1976c: 6). Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Büyük Millet Meclisi'nde Yunanistan ile mübadele konusunu tartışmaktaydı. Yunanistan'daki Türkler Türkiye'ye, Türkiye'deki Rumlar ise Yunanistan'a gönderilecekti. Tabii bu durumdan muaf şehirler de olacaktır. Düzdağ'ın bildirdiğine göre Selanik'teki Karakaş Dönmelerinden olduğu bilinen Karakaşzade Mehmet Rüştü adında bir zat 1923 yılında TBMM'ye bir dilekçe ile başvurarak Sabatayist Dönmelerin bu mübadeleden muaf tutulmasını onların Türk ve Müslüman olmadıklarını, dolayısıyla da bu mübadeleden faydalanmamaları gerektiği beyanatını vermiştir (Baer, 2016: 190). Yani Karakaşzade Rüştü, Yunanistan'da bulunan Sabatayist Dönmelerin mübadele kapsamında Türkiye'ye gönderilmemelerini çünkü bunların Türk ve Müslüman olmadıklarını ifade eden beyanlarda bulunmuştur. Bu beyanlar birçok gazete ve dergide yayınlamıştır (Eroğul, 2019: 38).

Karakaşzade Mehmet Rüştü Bey, TBMM'ye verdiği bu dilekçe ile yetinmeyerek dönemin en ünlü gazetelerinden biri olan Vakit gazetesıyla röportaj yaparak Sabatayist Dönme taifesiyle ilgili bütün gizli sırları ifşa etmişti (Galante, 2006: 83). Böylece Sultan IV. Mehmet döneminden beri faaliyetlerini gizli yürüten bu taifenin bütün sırları 1924 yılında ayân beyân ifşa olmuştu (Düzdağ, 1976c: 6). Karakaşzade Mehmet Rüştü Bey Vakit gazetesinde TBMM'ye verdiği dilekçeyi yayınlamış ve Dönmelere şöyle seslenmiştir:

“Üç asırdan beri saf ve muhterem Türk milletinin cenah'ı merhamet ve atfetine sığınarak “Dönme” namıyla mevcudiyetimizi devam ettirmekte pek mutaassıp davranıp tarzımız ve planlarımızla zahir ve batınımızın ayrı gayrı olduğunu kabil'i ifşa olamayacak derecede Türklere tanıttık. Büyük Millet Meclisi ziraata zarar veren yaban domuzları için bile kanun çıkarmaktadır. Binaenaleyh zanneder misiniz ki bu kadar incelikleri düşünen bir millet yabancı bir kütleyi sinesinde besleyebilir? Bugün bizim için iki şık vardır; ya Türklerle özel bir kanun ile kesin olarak karışarak vatan ve milletin saadet ve felaketine müştereken çalışmak ya da milli sınırların dışında maddi veya manevi herhangi bir şekilde başımızın çaresine bakmaktır” (Küçük, 2001: 389).

Karakaşzade Mehmet Rüştü'nün bu çağrısına bakılacak olursa kendi taifesini ifşa etmekte hiç tereddütlü davranmamasının yanı sıra, onları bir tercih yapmaya da çağırmıştır. Ya tamamen Türk ve Müslüman olup bu millet ile karışıp ülkenin kaderini paylaşalım ya da Türkiye sınırları dışında eski varlığımızla başımızın çaresine bakalım tarzında bir çağrıda bulunmuştur (Düzdağ, 1976c: 6).

Karakaşzade Mehmet Rüştü'nün bu icraatlarına karşı en büyük karşılığı, Sabatayistlerin çıkardığı iddia edilen ve Ahmet Emin Yalman'ın idare ettiği Vatan gazetesi vermişti. Ahmet Emin Yalman Vakit gazetesinde çıkan bu ifşaatları çürütmek için Vatan gazetesinde "Tarihin esrarengiz bir sahifesi" adıyla bir dizi makale yayınlamıştır (Aka, 2009: 105).

2. Vatan Gazetesinin Karakaşzade Mehmet Rüştü'ye Tekzipleri ve Dönmelikle İlişkisi

Karakaşzade Mehmet Rüştü'nün Vakit gazetesine Dönmelik ile ilgili verdiği mülakatlar sonucu bu taife ile ilgili birçok gizli sır ifşa olmuş ve bu konu birdenbire ülkenin gündemine oturup herkeste şaşkınlık yaratmıştı (Şişman, 2207: 92). Karakaşzade'nin bu ifşaatlarına karşı en yüksek mukavemeti Ahmet Emin Yalman'ın idare ettiği Vatan gazetesi göstermişti. Düzdağ'a göre bu gazetenin idaresi Dönmelerin elinde olduğu için en yüksek sesi Vatan gazetesi çıkarmıştı (Düzdağ, 1976d: 6). Vatan gazetesi ilk olarak bu ifşaatları tekzip etmek için şöyle bir yazı yayınlamıştır:

"Rüştü Bey'in hısım ve akrabaları arasında bu teşebbüsünün nedeni hakkında tahkikatta bulunduk. Tahkikatımız sonucunda Rüştü Karakaş Bey'in Berlin'de iken zevcesinin vefat etmesi nedeniyle asabının bozulduğunu öğrendik. Bir müddet sonra yeniden evlenen Rüştü Bey, yeni zevcesiyle geçinmediği için boşanmak durumunda kalmıştır. Lakin nafaka yüzünden şiddetli tartışmalar yaşadığı için konu mahkemeye iletilmiş, mahkemede Rüştü Bey; "Bunlar Dönme'dir" diyerek karşı tarafa şiddetli hücumlarda bulunmuşsa da mahkeme bunu dikkate almamıştır. Rüştü Bey'in asabiyeti bundan sonra daha da artmış, mağazasını oğullarına terk edip Ankara'ya gelerek mezkûr fiilleri icra etmiştir" (Düzdağ, 1976d: 6).

Vatan gazetesine göre mesele tamamen Karakaşzade Mehmet Rüştü'nün kişisel yani özel hayatı ile ilgili sorunlarından kaynaklanmıştır. Kin ve intikam hislerinin onu bu garazkârlığa sürüklediğini, psikolojisinin bozulması nedeniyle Karakaşzade'nin bu türden iddialar uydurduğu ifade edilmiştir (Eroğul, 2019: 48).

Vatan gazetesinde yayımlanan başka bir yazıda ise Karakaşzade'nin iddia ettiği "Sabatay Sevi" inancının tarihçesiyle

ilgili bazı bilgilere yer verilmiş ve artık bu inancın tarihe karıştığı belirtilerek meselenin aslı kendilerince şöyle ifade edilmiştir:

“Mevzubahis meselenin esası şu şekildedir. İki buçuk asır evvel Sultan Mehmed’i rabi zamanında kitleler halinde Müslüman olan birkaç bin kişilik bir zümre Selanik’e yerleşmiştir. Bu zümre bir müddet tecerrüd halinde kalmış ve içinde çok farklı teşekküller oluşturmuştur. Avustralya’da, Tasmanya’da yaşayan iptidai kabilelerde tesadüf edilebilecek gülünç hurafat vücut bulunmuş ve iki üç bin kişi birçok guruplara ayrılmıştır. Bu guruplar uzun müddet ne birbirleriyle ne de umumi Türk kitleleriyle izdivaç tarikiyle münasebette bulunmamışlardır. Mamefih Türk ve Müslüman terbiyesi almışlar ve kendilerini daima samimi bir Türk ve Müslüman vaziyetinde görmüşlerdir. Kimi tüccar olmuş, kimi memuriyet hayatına intisap etmiştir. Ancak ilim ve irfanın artması daha bir iki nesil evvel bu gülünç ve iptidai zümre hudutlarını yıkmaya başlamıştı. Gittikçe mütezayid bir mikyasta mütekabil izdivaçlar vuku bulmuş ve bu zümreleri vasi Türklük kitlesinden ayıran yegâne set böylece yıkılmıştır. Bütün vatandaşlar arasında olduğu gibi bu fertlerin de iyisi, fenası, çok hamiyetlisi, az hamiyetlisi, ihtimaldir ki vatana hain olanları vardır. Müraisi mevcutsa hareketi sabit olunca teşhir edilir, vatana hıyaneti varsa cezasını görür” (Düzdağ, 1976d: 6).

Vatan gazetesi meseleyi bu şekilde özetlerken ayrıca Dönmeler içinden vatansever insanların da çıktığını, buna en büyük örneğin “Hasan Tahsin” kod adıyla Teşkilat’ı Mahsusa’da görev almış ve Yunan’a ilk kurşunu sıkma cüretkârlığını gösterip vatani için şehit olan Osman Nevres olduğunu belirtmiştir (Aka, 2009: 105). Osman Nevres’in Selanik zümresine mensup olan bir Dönme olmasına rağmen vatani için büyük fedakârlıklar sergilediğini ve bunun herkesçe bilindiğini ifade etmiştir (Küçük, 2001: 466). Dolayısıyla Vatan gazetesi yayınladığı yazılarda Karakaşzade’nin iddialarının aksine Dönmeliğin artık tarihe karıştığını, söz konusu evlenme taassubunun artık kalmadığını ve kökeni dönmelere dayanan insanların Türk ve Müslüman terbiyesi alıp vatanına, milletine faydalı fiillerle iştigal oldukları anlatılmıştır (Düzdağ, 1976d: 6).

Vatan Gazetesi’nin Karakaşzade’nin iddia ve ifşaatlarını çürütmek amacıyla kullandığı temel referanslardan biri de 1884 yılında Selanik’te genç dönmeler tarafından çıkarıldığı iddia edilen Gonca’i Edeb dergisiydi. Vatan gazetesi, Karakaşzade’nin ifşaatlarını çürütmek için Dönme gençlerin çıkardığı iddia edilen bu dergiden çeşitli alıntılar yapmıştır. Gonca’i Edeb dergisindeki yazarlar Sabatay Sevi için “17. yüzyılda yetişmiş bir şarlatan” ifadesini kullanmıştır (Baer, 2016: 207). Hatta Sabatay Sevi’ye bağlanıp gizli bir mezhep

kurmak ve evlenmeme taassubu üzerinden Türk toplumu ile kaynaşmamak onlara göre alaya alınacak derecede glnç bir işti (Galante, 2006: 77). Gonca’i Edeb yazarlarından biri de Ahmet Emin Yalman’ın babası olan Osman Tevfik Beydi. Düzdağ’a göre Vatan Gazetesinde yazılan bu tekzipleri o dönem henüz 58 yaşında olan Osman Tevfik Yalman yazdırmıştı. Türkiye’de Dönmeler ile ilgili ilk kitabın yazarı olan İbrahim Alaaddin Gövsa’ya göre Dönmelerin peygamber yerine koydukları Sabatay Sevi için şarlatan ifadesini kullanmaları tamamen göz boyamaktan ve toplumu yanıltmayı amalamaktan başka bir Őey değildi (Düzdağ, 1976d: 6).

3. Bülbül Deresi Mezarlığı’nın Sabatayizm (Dönmelik) ile İlişkisi ve Osman Nevres

Ertuğrul Düzdağ, Sabatayizm ile ilgili açtığı fasıllardan biri de İstanbul’un Üsküdar içesinde bulunan ve Karakaş Dönmelerine ait olduğu bilinen Bülbül Deresi mezarlığıdır. Ertuğrul Düzdağ’a göre bu mezarlığın Sabatayist Dönmeler arasında meşhur olduğunu ve özellikle de Karakaş Dönmelerinin ölülerini bu mezarlığa defnettiği ifade edilmiştir (Düzdağ, 1976e: 6).

Düzdağ, Bülbül Deresi mezarlığında bulunan ilginç imge ve adetlere atıfta bulunarak bu mezarlığın hiçbir Şekilde İslam Mezarlığı olamayacağını ifade etmiştir. Bu mezarlıkta yatanların mezar taşlarına ölmüş olan kişilerin resimlerinin işlenmiş olmasını en büyük dayanak olarak göstermiştir. Bu mezar taşlarında İslam nişanesi adına bir tek “Ruhuna El-Fatiha” ibaresinin bulunduğunu, bu durum ise zevahiri kurtarmak yani gören gözleri yanıltmak adına yapıldığını ifade etmiştir (Düzdağ, 1976e: 6). Dolayısıyla bu kabristanın tamamıyla Dönme (Sabatayist) kabristanı olduğunu iddia etmiştir. Bülbül Deresi mezarlığının Dönmelere ait olduğunu iddia eden bir diğer kişi de Soner Yalçın’dır. Soner Yalçın “Efendi” adlı kitabında bu mezarlığının Karakaş Dönmelerine ait olduğunu, bunun yanı sıra Türkiye’de meşhur olan; İpekçi, Aker, lger, şamlı, Dilber ve Cezzar ailelerinin ölülerini bu mezarlığa gömdüklerini ifade etmiştir (Yalçın, 2004: 261). Bununla ilişkili olarak geçen yıllarda Türkiye’nin ünlü modacılarından ve İpekçi ailesine mensup Cemil İpekçi, kendisinin Sabatay Sevi’nin soyundan geldiğini bir televizyon programında itiraf etmiş ve Sabatayizm’e ait bazı açıklamalarda bulunmuřtur¹. Bülbül Deresi mezarlığının Dönme mezarlığı olduğu iddiası, Dönmelik ile ilgili yazılan bütün yerli ve yabancı kaynaklarda yerini almıştır. Bülbül Deresi mezarlığında mezarı olmayıp da adına kitabe dikilen

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=0qLVk4LzRCQ> (Erişim Tarihi: 22.04.2020).

önemli şahsiyetler de bulunmaktadır. Bu kitabelerden en önemlisi Milli Mücadele döneminde adından kahramanlıkla söz edilen “Hasan Tahsin” olarak da bilinen Osman Nevres’tir.

Hüda Derviş, “Türkiye’de Yahudi Dönme” Gerçeği adlı eserinde Osman Nevres’in Karakaş Dönmelerine mensup olduğunu öne sürmüştür. Hatta zikredilen şahsın adının Osman Nevres olması Karakaşlar gurubunda doğan ilk çocuğa “Osman” adını verme geleneğinden ileri geldiğini belirtmiştir (Derviş, 2006: 135). Karakaşzade Mehmet Rüştü’nün Vakit gazetesinde Dönmeler ile ilgili yaptığı ifşaatları tekzip etme vazifesini üzerine alan Vatan gazetesinin yayınladığı makalelerden birinde; Osman Nevres’in, Selanik doğumlu ve Dönme kökenli birisi olmasına rağmen vatani için Yunan’a ilk kurşunu atarak şehit olma cüretkarlığını göstermiş bir kahraman olduğunu ifade ettiklerini daha önce belirtmiştik (Küçük, 2001: 466). Ertuğrul Düzdağ, bu meselede Osman Nevres’in Dönme olduğu kısmına katılmış ancak söylendiği gibi Yunan’a ilk kurşunu onun atmadığını iddia etmiştir. 15 Mayıs 1919’da Yunanlıların ayak bastığı İzmir’de düşmana ilk kurşunu sıkarak şehit olan “Hasan Tahsin” kod adıyla bilinen Osman Nevres’in bir Karakaş Dönmesi olduğunu iddia eden Düzdağ, bu iddiasına da Bülbül Deresi mezarlığında Osman Nevres adına Dönmeler tarafından bir anıt dikilmesini dayanak olarak gösterir (Düzdağ, 1976e: 6). Osman Nevres’in mezarının orda olmamasına rağmen Bülbül Deresi gibi tamamıyla Dönmelerin gömüldüğü iddia edilen kabristanda Osman Nevres adına anıt dikilmesinin tesadüf olamayacağını belirtmiştir. Bu konuyla ilgili daha da ileri giden Düzdağ, sanıldığı gibi Yunan’a ilk kurşunu atanın Osman Nevres olmadığını, “Yaşasın Venizelos” demediği için kordon boyunca dipçik darbeleriyle şehit edilen Miralay Süleyman Fethi Bey olduğunu söylemiştir. İlk kurşun meselesinin Osman Nevres tarafından icra edildiği iddiasının daha sonradan Dönmeler tarafından basın-yayın marifetiyle uydurulmuş bir mübalağa olduğunu belirten Düzdağ, yazısında aynen şunları ifade etmiştir:

“Bu vesile ile şunu da söyleyelim ki; Yunan askerlerinin İzmir’e çıkarılışı esnasında milli ve dini mukavemeti temsil ederek kahramanlaşmış bir şahsiyet aranıyorsa o da Miralay Süleyman Fethi Bey’dir. Gerçekten Miralay Fethi Bey “Zito Venizelos” yani yaşasın Venizelos! diye bağırmayı reddettiği için Kordun boyundaki karargâhtan deniz kenarına kadar kasatura darbeleri altında götürülmüş ve rıhtım üzerinde bir Müslüman teslimiyeti ile son sözü olan kelime-i şهادeti haykırarak şهادet şerbetini içmiştir. İzmir’in işgaline dair bütün resmi raporlarda kaydedilmiş bu vakadan şimdiye kadar kimse bahsetmemiştir. Çünkü Miralay Süleyman Fethi Bey,

Osman Nevres gibi bir Selanik Dönmesi değildi. Üstelik onun babası İzzi Efendi, İstanbul Sirkeci’de halen mevcut olan Salkım Söğüt Dergah’ının postnişini idi” (Düzdağ, 1976f: 6).

Burada anlatılmak istenen, İzmir’in işgalinde sembol olması gereken asıl ismin Miralay Süleyman Fethi Bey olması gerekirken Dönme güruhunun bu hedefi saptırdığını ve basın-yayın maharetleri sayesinde Osman Nevresi’i simgeleştirdiği iddia edilmektedir. Esasen Mustafa Kemal Atatürk’ün; Nutuk adlı eserinde İzmir’in işgali ile ilgili birçok meseleye değinmesine rağmen Yunan’a ilk kurşun atmak gibi büyük bir fiili işleyen Osman Nevres ile ilgili bu anekdota yer vermemesi hatta Osman Nevres ile ilgili hiçbir bilgiye yer vermemesi, Düzdağ’ın Yunan’a ilk kurşunu Osman Nevres’in sıkmadığı tezini belki bir nebze kuvvetlendirebilir. İzmir’in işgalinden sonra yayın yapan birçok gazete Osman Nevres’in işgal sırasında şehit olduğuna yer vermiş ancak ilk kurşunu onun attığına dair hiçbir ifade kullanmamıştır. . Bu konudaki ilk örneklerden biri de Rahmi Apak’ın kaleme aldığı “*İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*” adlı eserdir. 1942’de ilk baskısı yapılan eser daha sonra yayınlanan birçok çalışmada, “Hasan Tahsin’in ilk kurşunu attığı” iddiasının referansı olarak gösterilecekti (Vural, 2019: 410).

Yeri gelmişken Osman Nevres’in İzmir’den önceki bazı faaliyetlerini Ertuğrul Düzdağ ile dünya görüşleri taban tabana zıt olan Soner Yalçın’ın “Efendi” adlı kitabından edindiğimiz bilgilere dayanarak ifade etmek isteriz. Soner Yalçın’a göre Osman Nevres ilk kurşunu İzmir’de atmamıştı. İzmir’de ki olay onun üçüncü fiiliydi. İlk kurşunu, Trablusgarp Savaşı devam ederken İsviçre’de bulunduğu sırada bir sinemada Osmanlı aleyhine çevrilen bir filmi izlerken bu duruma dayanamayarak beyaz perdenin duvarına üç el sıkarak atmıştır. İkinci hadisesi ise Birinci Dünya Savaşında Teşkilat’ı Mahsusa adına “Hasan Tahsin” kod adıyla çalışırken Bükreş’te İngiliz Buxon kardeşlere bir konferanstan çıkarken suikast düzenleyerek atmıştır. Kardeşlerden birinin kurtulduğu diğerinin yaralandığı bu suikasttan dolayı Osman Nevres iki yıl ceza almıştır (Yalçın, 2004: 261).

4. İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Sabatayizm (Dönmelik) ile İlişkisi

Ertuğrul Düzdağ, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin içerisinde bazı şahısların Dönme oldukları iddiasını ortaya atarak çeşitli yerli ve yabancı kaynakları bu iddiasına referans göstermiştir. Düzdağ’a göre Sabatayistlerin Osmanlı Devleti içerisinde bazı hesapları vardır. Bu nedenle genç, tahsilli ve zeki Osmanlı gençlerini kendi hesapları için

bilerek veya bilmeyerek kullanmıştır. Düzdağ'ın kendi ifadesiyle “geniş ve dikkatli tetkike muhtaç bu konu” hakkında bazı dayanakları ortaya koymak gerekir (Düzdağ, 1976g: 6).

Ertuğrul Düzdağ, Sebil'in 22. sayısında, Mihrap Mecmuası'nın 1924 yılında yayımlanmış 5. sayısından bazı kesitler paylaşmıştır. Karakaşzade Mehmet Rüştü Bey'in Vakit gazetesinde Dönmelikle ilgili yaptığı ifşaatlardan sonra çıkan tartışmalara o dönemde neşriyat yapan Mihrap Mecmuası da katılmıştı. Mihrap Mecmuası, Jean Brunhes ile Camille Vallaux adlı iki Fransız gazetecinin 1921 yılında yayımlandıkları yazmış olduğu “Tarihin Coğrafyası” adlı eserlerinden bazı tercümelere yer vermişti (Düzdağ, 1976g: 6). Bu tercümelere en önemlisi “Meşrutiyet İnkılabı Kimindir?” başlığıyla Mihrap Mecmuası'nda yayımlanmıştı. Ertuğrul Düzdağ'ın kendi köşesinden aktardığı bu kesit şöyledir:

“Kapancılar, Selanik şehrinin akvam ve ensal'i beşerriyesi içinde en zekileridirler. İttihat ve Terakki komitesine büyük miktarda intisap etmişlerdir. Genç Türk inkılabının büyük kısmını idare etmişlerdir. Bu inkılap esas itibariyle Dönmeler, yani haricen İslamiyet'e katılmış fakat hakikatte İslamiyet'le mücadele eden ve İslam'la münasebetleri ancak görünürde olan Yahudiler tarafından yapılmıştır. Türk kisve'i riyakaranesine bürünmüş olan ve aslen Yahudi olup Türklük iddiasında bulunan bu kimselerin Türklerin bugünkü mukadderatlarının vücuda gelmesinde büyük mikyasta dahl ü tesiri olmuştur” (Brunhes ve Vallaux: 1924: 150).

Bu yazıdan anlaşılacağı üzere İttihat ve Terakki'nin bazı üyelerinin Dönme olduğu iddiası sadece Türk mütefekkirler tarafından ortaya atılmamıştır. Jean Brunhes ve Camille Vallaux adlı iki Fransız yazarın “Tarihin Coğrafyası” adlı ansiklopedik eserinde de ifade edildiği üzere Sabatayist Dönmelerin İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisinde de faaliyet gösterdikleri, hatta Meşrutiyet'in ilanında da etkili oldukları iddia ve ima edilmiştir.

Düzdağ'ın bir başka dayanağı ise Galip Paşa'nın hatıralarıdır (Düzdağ, 2002: 302). Galip Paşa, 31 Mart'ta Dersaadet Jandarma Polis Müfettişliği vazifesini yapmaktadır. Galip Paşa, hatıralarında 31 Mart olaylarından korkup evine kapandığını ifade ediyor. Nisanın on yedinci günü evden çıkıp doğruca Selanikli İpekçilerin mağazasına gittiğini belirtir. İpekçilerin mağazasının olduğu sokağa girince birden kıvrıcık sakallı bir adam tarafından takip edildiğini hissetmiş ve derhal geri döndüğünü belirtmiştir. Galip Paşa bu mağazaların sürekli olarak gözlem ve tarassud altında olduğunu belirtmiştir (Öztuna ve Yüksel, 1966: 8).

Düzdağ'ın bir başka dayanağı ise Leskovikli Mehmed Rauf, adlı bir İttihatçının kendi hatıralarında Dönmeler hakkında belirttiğı düşünceleridir. Leskovikli Mehmed Rauf İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin komite çalışmalarına katıldığı sırada tutuklanır ve Selanik şehrine sürgüne gönderilir. Burada Dönmelerden yardım gördüğünü ve İttihatçılar içerisinde de Dönmeler olduğunu, "İttihat ve Terakki Ne İdi?" adlı kitabında belirtmiştir. Bu kitabından bir bölüm şöyledir:

"Garibi şu ki çoğunlukla ticaretle uğraşmakta olmalarından dolayı bir dereceye kadar açgözlülükle itham olunan ve mevcutları Selanik şehri ile sınırlı olan "Dönme"ler diğer İslam kardeşlerinden daha çok hürriyet mücadelesinde ileriye varırlardı. O uğursuz devirde bunların içinden hafiyeler türememesi, hürriyete karşı besledikleri tutku, yaradılışlarının en açık delilidir. İleride belirtileceğı gibi Selanik'te bulunduğum müddetçe icra ettiğimiz mücadeleler esnasında "Dönme"ler oldukça yararlıklar ve fedakârlıklar gösterdiler" (Rauf, 1991: 85).

Ertuğrul Düzdağ, bütün bu dayanaklardan yola çıkarak İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin içerisinde ve yönetiminde Dönmelerin olduğunu belirtmiştir. Üstelik Leskovikli Mehmet Rauf gibi bir ittihatçının bu iddiayı doğrulayan ifadeleri kendi hatıratında belirtmesi bunun doğru olabileceğı fikrini kuvvetlendirmiştir.

5. Sabatayizm'in "Evlilik Taassubu"nun Sertel Ailesi ile Yıkılması ve Zekeriya Sertel

Evvelce belirttiğimiz üzere; Sabatay Sevi'nin, Sabatayizm'in temel akide ve itikad çerçevesini belirlediğı "On Sekiz Emir" kurallarından on yedincisi, en önemlisi ve bütün Dönme fırkalarının bilfiil iştirak ettiğı kuralı "Müslümanlarla kesinlikle evlenmek yasaktır" emiydi. Bu durum erkek-kadın fark etmeksizin bütün Sabatayistler için geçerliydi (Düzdağ, 1976b: 6). Bu kural bir tabu gibi Dönmeler arasında uzun yıllar boyu devamlılığını korudu. Çünkü Sabatayistlere göre Müslümanlarla bir kez bile olsa nikâh kıyılırsa onlarla kaynaşılır böylece Dönme toplumu bekasını ve homojenliğini kaybederdi. Düzdağ'a göre bu taassup bir Dönme kızının Zekeriya Sertel adlı bir Türk gazeteci ile evlenmesine kadar devam edecekti.

Zekeriya Sertel, 1910 yılında Selanik'te bulunduğu sırada "Yeni Felsefe" adlı bir dergi çıkarır. Bu sırada derginin abonelerinden olan Sabiha adlı bir kızla mektuplaşmaya başlar. Sertel, bu kızla mektuplaşma yolu ile ilgilenmeye ve yüzünü hiç görmemesine rağmen ondan hoşlanmaya başlar. Ancak Selanik'in Yunanistan tarafından işgalinden sonra Paris'e giden ve burada tahsil yapmaya başlayan

Sertel, bu kıza tekrar mektup yazmışsa da hiçbir haber alamamıştır. Cihan Harbi'nin başlaması üzerine İstanbul'a gelen Sertel, sürpriz bir şekilde Sabiha ve ailesinin İstanbul'a yerleştiğini öğrenir ve böylece evlilik süreçleri başlar (Sertel, 2001: 67-71). Bu evlilik süreçlerine o dönemin yüksek devlet erkânı da katılır. Çünkü bu evlilik onlar için çok büyük bir ehemmiyet arz diyordu. Bu evlilik ilk Dönme-Türk evliliği idi. Tarihte ilk defa yaşadığı için o dönem yönetimi elinde bulunduran İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin merkez komitesi bu düğünü bizzat organize edecekti (Düzdağ, 1976h: 6). Zekeriya Sertel bu olayı kendi yazdığı hatıralarında şöyle anlatır:

“Bizim Anne Hanım gidip kıza müjdelemiş, o da ağabeylerine açılmış benimle evlenmek istediğini söylemiş. Abisi avukat Celal Derviş benimle görüşmek için haber göndermiş. Celal Derviş ile bir yerde oturup konuştuk. Zaten beni araştırmışlardı ve daha yakından tanımak için görüşmek istemişlerdi. Bu konuda ne kadar ciddi olduğumu tartmak istemişlerdi. Çünkü verecekleri karar çok önemliydi. Hatta tarihi bir nitelik taşıyordu. Kız bir “DÖNME” ailesine mensuptu. Dönmeler İslamiyet'in hiçbir kuralına uymazlardı. Namaz kılmaz, oruç tutmaz, Müslüman ve Türklerle kaynaşmazlardı. Kendi kabukları içinde yaşar, Türklerle kız alıp vermezlerdi. Daha çok ticaretle uğraşırlardı. Çocuklarını Türk okullarına vermemek için “Feyziye Lisesi” ve “Şişli Terakki Lisesi” adında iki okul açmışlardı. Çocuklarını bu okullara gönderiyorlardı. İşte benim evlenmek istediğim kız bu topluluğa mensuptu. Ailesi razı olursa ilk kez bir Dönme kızı bir Türk'le evlenecekti. Görüşmemizden bir hafta sonra Celal Derviş beni evine yemeğe davet etti. Evleneceğim kızla ilk kez orada karşılaştım. Benim Dönme bir kızla evlenmek üzere olduğum İttihat ve Terakki Genel Merkezine duyurulmuştu. Bunun üzerine İttihatçıların önde gelen üyesi Doktor Nazım beni çağırıp tebrik etti. Yaptığım işin önemini bilip bilmediğimi sordu. Daha sonra bu durumun iki toplumun yüzyıllardan sonra ilk kaynaşması olduğunu söyledi. Düğününü biz yapacağız ve bu meselenin sadece ailevi bir mesele değil milli bir mesele olduğunu tüm gazetelere duyuracağız dedi. Düğünüm Şehzadebaşı'nda Suphi Paşa konağında yapıldı. Kız tarafının nikâh şahidi Başbakan Talat Paşa benim nikâh şahidim ise Teyfik Rüştü Aras'tı. Düğünüme İttihat ve Terakki'nin birçok nüfuzlu üyesi katılmıştı. Ertesi gün tüm gazeteler bu düğünü önemle haber yaptılar. Bizim evlenmemiz dönme toplumuna bir örnek oldu. Arkamızdan kız erkek Türklerle evlenenler çoğaldı. Ve böylece Dönmeliğin nikâh kasti yıkılıp tarihe karıştı” (Sertel, 2001: 67-71).

Zekeriya Sertel, anılarında da belirttiği üzere tarihi bir iş başardığını düşünüyordu. Çünkü bir yandan sevdiği kızla evlenmiş öte

yandan Sabataycılığın “Nikah” taassubunu yıkmıştı. Hatta bu yolda o dönem ülkeyi yöneten İttihatçıların da desteğini alarak itibarını arttırmıştı. Böylece tarihte ilk Dönme-Türk kaynaşması Zekeriya-Sabiha Sertel ailesi ile gerçekteymişti. Sertel bu durumu biraz da Sabiha Sertel’in ağabeyi Celal Derviş’in iyi eğitim almış, geniş ufuklu ve eski geleneklerin artık gereksizleştiğini düşünen biri olmasına bağlamıştır. Ancak Düzdağ bu hatıratla belirtilen ifadelere katılmamış durumun muhteviyatının Zekeriya Sertel’in ifade ettiği gibi olmadığını iddia etmiştir. Ona göre Zekeriya Sertel bir Dönme kızını almamış, Dönmeler Zekeriya Sertel’i almıştı. Çünkü o dönem eli kalem tutan, asrileşmiş ve mukaddesatından uzaklaşmış her Türk gencinin Dönmeler için müthiş bir av olduğunu ifade etmiştir. Bu gençlerin kendi dininden uzaklaştırılarak Dönme taifesinin çıkarlarına hizmet ettirildiğini ima etmiştir. Bunlardan birinin de Zekeriya Sertel olduğunu iddia etmiştir. (Düzdağ, 1976h: 6). Ertuğrul Düzdağ, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin bu meseleye gösterdiği ehemmiyet ve alakayı şöyle izah etmiştir:

“İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Yahudi tesiri altında olduğu ve ileri gelenlerinin mason oldukları hatırlanırsa, bu düğüne gösterilen alakanın Türk-Dönme birleşmesi arzusundan olmadığı meydana çıkar. Böyle bir arzu olsa da herhalde bizim düşündüğümüz “Türklük”ün menfaatine değildir. Talat Pařa daha Meřrutiyetten çok önce Selanik’te “Veritas” locasında mason olmuş ve 1909’da İstanbul’da kurulan ilk Mason teşkilatının Üstad’ı A’zam’lığına sečilmiřti. Selanik’te henüz bir posta memuru iken Talat Pařa’yı locaya alan o mahfilin üstadı kendisinin hamisi Emanuel Karasso’ydu. Bu Yahudi 1909 Meclis’i Mebusan’ına Selanik mebusu olarak gelmiş, yetiştirdiği ittihatçı zabıt ve mebuslar sayesinde idarede kuvvetli bir mertebeye gelmişti” (Düzdağ, 1976h: 6).

6. Sabatayistlerin Basın Yoluyla “Tesettür” Kavramını Yozlaştırma Çalışmalarına Dair Bazı İddialar

Ertuğrul Düzdağ, Sabatayizm (Dönmelik) ile ilgili yazdığı yazılarda bu taifenin en yoğun taarruzunu ve faaliyet alanını Müslümanlığın nişanesi ve yaşam akidesi olan tesettür üzerine yoğunlaştırdığını ifade etmiştir. Bu noktada okumuş Müslüman gençlerin arasında Avrupa hayranlığı, dinsizlik ve zararlı fikir akımlarının yayılmasında bu Sabatayist fırkayı sorumlu tutmuştur. Bilhassa yabancı fikir akımları, masonluk, züppelik ve milli ruhu küçümseyen gençlerin sayısının artmasında bu dönme cenahının fazlaca etkili olduğunu iddia etmiştir (Düzdağ, 1976ı: 6). Ertuğrul Düzdağ, Müslümanların tesettür algısına ve örtü kavramına ilk kez

saldıran gurubun yine bu dönmeler olduğunu söylemektedir. O dönem ki Türk basınına ise dönmelerin açtığı bu kötü çığıra düşmekle itham etmiştir (Eroğul, 2019: 39). Ertuğrul Düzdağ, Sebil gazetesinde yazdığı makalelerinde bu tezini kanıtlamak için 1900’lü yıllarda İslamcı neşriyatın önde gelen yayın organı olan Sebilürreşad² mecmuası’ndan çeşitli alıntılar sunmuştur. Düzdağ, Dönme taifesine hitap eden ve onları itham eden bu alıntılarının ilkinde Sebil’in 16. sayısında yer vermiştir. Sebilürreşad Mecmuası’nın 1912 Ağustosunda çıkarılan 206. sayısında “Allah’ın Yardımı Cemaatledir” adlı bir yazıda Dönmelerden şöyle bahsedilmiştir:

“Memalik’i Saltanat’ı Osmaniye’nin mühim vilayetlerinden birisinde bulunan ufak bir taife vardır. Bunlar aslen Beni İsrail’den çıkmışlarken, bilmem hangi tarihte Müslümanlıklarını ilan etmişlerdir. Bu taifenin fertleri hepimizce Müslüman olarak tanınıyor, lisanları da Türkçedir. Aslen mensup oldukları söylenen Musevi cemaatiyle kapı bir komşu buldukları halde, aralarında beraberliğe işaret bir bağ kalmamıştır. Kız da alıp vermezler. İslam’a gelen şahıslara “Dönme” daha doğrusu “Muhtedi” dendiği doğrudur. Fakat Muhtedi sıfatının geçici bir süre olması icap eder. Çünkü bunlar Müslümanlar arasına girince Müslüman sayılırlar, olur biter. Müslümanlar, artık bunlarda ayrı bir alamet görmek istemez. Bahsini ettiğimiz Dönme taifesinin milli vasıf ve meziyetlerimizin ahengini kuran ibadet ve evlenmek hususlarında büyük İslam cemaatinden ayrı bir hayat tarzı tutup gitmektedirler. Bu iş bizim için cidden teessüf edilecek bir durumdur. Müslüman sıfatını alan bir cemaat herhalde İslam birliğinin en büyük bir sebebi olan evlilik işinde ayrılık gayrılık gütmemelidir. Gönül isterdi ki, Selanik’e mensup olan zeki, çalışkan, iş bilir, o küçük taife her hususta diğer Müslüman fertlerle beraber olsun. Pekâlâ, bilirler ki diğer Müslümanların kardeşlik kucakları onlara açıktır” (Sebilürreşad, 1912: 500).

Bu yazıdan da anlaşılacağı üzere Müslümanlar Dönme toplumunu her ne kadar açıkça ifşa etmeseler de biliyorlar ve tanıyorlardı. Sebilürreşad’ta yayımlanan bu yazıyı yorumlayan Düzdağ’a göre Osmanlı Devleti bu sırada Trablusgarp Savaşı’nı icra ediyordu ve her an bir Balkan Harbi patlak verebilirdi. Bu nedenle Dönme taifesi memleketin sıkıntılı olduğu o günlerde iyilikle ve

² 27 Ağustos 1908 yılında “Sıratı müstakim” adı altında haftalık olarak çıkmaya başlamıştır. Kurucuları Ebulula Zeynelabidin ve Eşref Edip Beylerdir. 24 Şubat 1909 tarihli 183. Sayıdan itibaren “Sebilürreşad” ismiyle çıkmaya başlamıştır. İslamcı fikirleri savunan Sebilürreşad’ın başyazarı Mehmet Akif Ersoy’dur. Safahat kitabındaki şiirler burada yayımlanmıştır. Sebilürreşad gazetesi Şeyh Sait isyanı sebep gösterilerek 1925’te dönemin hükümeti tarafından kapatılmıştır (Düzdağ, 1976: 6).

güzellikle birliğe, beraberliğe çağırılıyordu. Böylelikle toplumsal dayanışma en üst düzeye çıkarılacaktı (Düzdağ, 1976i: 6).

Ertuğrul Düzdağ'ın iddiasına göre Sabatayist Dönmeler Müslüman kadınları, o dönemlerde literatüre yeni giren bir kavram olan “Moda” kılıfı altında kendilerine benzetip özünden uzaklaştırmayı hedefliyorlardı. Düzdağ, Dönmelerin bu çabasına kaynak olarak yine Sebilürreşad'ta yayımlanmış olan bir yazıyı referans gösterecekti. Bu yazıda Müslüman kadınlara şöyle sesleniliyordu:

“Zavallı Müslüman kadını! Ne kadar da çok düşmanların varmış! Senin iffetin, senin ismetin, o cevherden mahrum olanların gözlerine diken oldu. Onun için durmadan sana hücum ediyorlar. Seni yıkmak için ne fırıldaklar dönüyor bir bilsen! Ne paralar sarf ediyor bil bilsen! Çünkü sen bu iffetli halinle kaldıkça İslamiyet'i yıkmak mümkün olamayacaktır. Bunun için senin yüzündeki hayâ perdesini kaldırmak, ailene olan bağını silmek istiyorlar. Bunun için sana diller döküyorlar! Sana medeniyetten bahsediyorlar. Zevklerden, bediyyattan dem vuruyorlar. İçtimaiyattan, yirminci asırdan masallar okuyorlar. Bunların kimi iffet ve hayâdan mahrumdur. Kimi dinden ve imandan nasipsizdir. Kimi de aile rabıtasından bihaberdir. Bunlar elbette senin iffetine düşmandır. Çünkü onlar senin muhitinde pek yabancı kalıyorlar. Sen onların ahengini bozuyorsun. Rahat edebilmek için seni de kendilerine benzetmek istiyorlar. Zavallı Müslüman kadını! İslam ismini taşıyan herkesi Müslüman zan ediyorsun da aldanyorsun. Onların için de nice münafıklar, nice mezhepsizler, nice gizli din taşıyanlar var. İslam cemiyeti içinde bulunarak birçok faydalar elde ettikleri için sadece zahiren Müslüman görünüyorlar. Çocuklarına Müslüman adını koyuyorlar. Fakat Müslümanlıkla, İslam adetleriyle zerre kadar alakaları yoktur. Aksine İslam adetlerinin yıkılması el altından müthiş tedbirler alıyorlar. Ve İslam'a karşı ebedi kinleri vardır. Elleri fırsat geçince İslam'dan intikam almak, İslam'ın içtimai hayatını bozmak için her şeyi yaparlar. (Düzdağ, 1976i: 6).

Düzdağ'a göre Sebilürreşad Mecmuası'nda yayımlanan bu yazıda Dönmelere karşı açıkça bir itham ve suçlama vardı. İslamcı bir Mecmua olan Sebilürreşad'a göre Müslüman kadınların tesettürünün en büyük muarızı Dönme güruhuydu ve bunu Moda ile yapmaya çalışıyorlardı. Bu mecmua aslında burada çok büyük bir tehlikeye dikkat çekiyordu. Dönmelerin, Müslüman kadınların tesettürünü ortadan kaldırarak kendilerine benzetip İslam toplumunu kadın üzerinden bir yıkım sürecine sokmayı hedefledikleri iddia edilmektedir (Eroğul, 2019: 41).

Düzdağ, İstanbul'un I. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşadığı 5 yıllık işgal dönemi olarak ifade edilen Mütareke Dönemi'nde, Dönmelerin fırsattan istifade çeşitli basın-yayın vasıtaları ile faaliyetlerini yoğunlaştırdığını belirtmektedir. Bu dönemde Dönmelerin temel hedefinin üniversitelerdeki eğitimin kız-erkek karma olarak yapılmasını sağlamak ve basın-yayın faaliyetleri ile bu konuda kamuoyunun desteğini sağlamak olduğu iddia edilmiştir. Bu durum başararak hem Müslüman gencin kalbindeki hayâ ortadan kaldırılacak hem de Müslüman ailelerin masumiyeti ihlal edilecekti (Eroğul, 2019: 41). Bunun yanı sıra başka bir mühim iddia ise üniversite tedrisatının kız-erkek karma hale getirilmesi nedeniyle mütedeyyin aile reisleri erkek ve kız evlatlarını dinen caiz olmadığı için üniversitelere göndermeyeceklerdi ve bunun neticesinde dindar ailelerden tahsilli gençlerin çıkmasına mani olunacaktı. Düzdağ, daha da ileri giderek Cumhuriyet döneminde yüksek tahsilli ve dindar idareci eksikliğini bu karma eğitim modeline bağlamıştır (Düzdağ, 1976i: 6). Düzdağ'ın iddiasına göre; Dönmelerin tesettür üzerindeki bu amaçlarına, o dönem Abdullah Cevdet'in çıkardığı "İçtihad" ve Ziya Gökalp'in çıkardığı "Yeni Mecmua" gazeteleri de bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde hizmet etmiştir. Bu gazeteler de karma eğitimin kaldırılmasını savunmuş, böylece bu konu kısa süre içerisinde ülkede önemli bir taraftar kitlesine sahip olmuştu (Düzdağ, 1976i: 6).

Düzdağ, Sebil gazetesindeki köşesinde Sebilürreşad'tan alıntılar yapmaya devam ederek Dönmelerin tesettür üzerine yaptığı taarruzları temellendirmeye çalışmıştır. Bu nedenle Sebilürreşad gazetesinin 30 Nisan 1919 tarihli 406. sayısında yayımlanan "Darülfunun'da Muhtelit Tedrisat" adlı bir haber yayımlanmıştır. Bu haberin bir kısmı Sebil Gazetesinde alıntılanarak paylaşılmıştır. Haberin bir kısmı aynen şöyledir:

"Memleketin mukadderatına ve dinine hücum etmekle, menfaat temin edenlerin son senelerde hedef edindikleri gayelerden biri tesettürü kaldırarak, içtimai hayatımızda yeni bir herc ü merc meydana getirmek idi. Bu gayeye varmak için yapılan propagandalar milleti saptırıp umumi efkari bu inkılabı hazırladıktan sonra tesettürün kaldırıldığı ilan edilecek, milletimiz asrilemiş ve hakkı hayatını kazanmış olacaktı. Bu gayeye vasıl olmak için beş altı seneden beri mezheplerinin mahiyeti meçhul, Müslümanlıkla asla alakası olmayan bir sürü münafıklar suret'i haktan görünerek ailevi bir inkılap yapmak, milli varlığımızı fuhuş yollarına itmek, memleketin yıkımını çabuklaştırmak için var kuvvetleriyle çalıştılar. Birkaç defa erkeklerle kadınları fiilen birleştirmeye çalıştılar. Fakat muvaffak olmadılar. Harb'i Umumi'ye iştirakimizin başlarında Zonguldak'ta

birkaç vapurumuzun batırıldığı zamana rastlayan bir gecede, tiyatroda tertip olunan mäsamerede bu işi yapmaya hazırlandılar. O gece tesettürün kaldırıldığı ilan edilecek erkekler ile kadınlar safalı demler geçirecekti. Bu mäsamerenin hazırlıkları büyük bir ihtişamla yapılmış bilhassa Selaniklilerden İşlam namı altında birkaç sefil kız getirilmişti. Bunlar sahnede çarşaflarını yırtarak içtimai inkılabı ilan edecek ve milletin başına kahraman kesileceklerdi. Birkaç dinsiz ve vatansız tarafından hoř görülecek bu girişim dönemin hükümeti tarafından son anda engellenecekti” (Sebilürreşad, 1919a: 154).

Ertuğrul Düzdağ, Sebilürreşad gazetesinin belirttiği bu mäsamere girişiminden sonra Dönmelerin bilhassa basın ve yayın alanına yöneldiğini bu amaçla birçok gazete ve dergi çıkardıklarını ifade etmiştir. Bu noktada özellikle Yeni Mecmua ve İçtihad gazetelerinin tesettürün kaldırılması noktasında yoğun bir gayret gösterdikleri iddia edilmiştir. Sebilürreşad’ta yayımlanan bu haberin devamında, Yeni Mecmua yazarlarınca İşlam’da tesettür diye bir řey olmadığını, bunun Rumlardan Müřlümanlara geçmiş bir adet olduğuna dair yazılar yazıldığı iddia edilmiştir (Düzdağ, 1976i: 6). Diğer bir yayın organı olan İçtihad gazetesinin ise modalar icat ederek, kadınları maskara şekillere sokup konferanslar bahanesiyle geç kızları ocaklara toplayıp burada istedikleri şekle koyduktan sonra ortalığa saldıkları iddia edilmiştir (Düzdağ, 1976i: 6).

Düzdağ’ın Dönmelerin Tesettür üzerine yürüttüğü faaliyetlere verdiği örneklerden biri de daha sonradan “Hürriyet” gazetesini de kuracak olan Sedat Simavi’nin 1919-1923 yılları arasında çıkardığı “İnci” adlı resimli bir kadın dergisidir. Gazeteciliğinin yanında aynı zamanda karikatürist de olduğu bilinen Simavi’nin sürekli olarak tesettür aleyhine yayınlar yaptığı bu nedenle Dönmelerin yolundan yürüdüğü iddia edilmiştir. 1919 yılında yayımlanan bu resimli kadın dergisi olan “İnci” dergisine en büyük tepkiyi, yine o dönem İşlamcı neşriyatın bir numaralı müdafisi Sebilürreşad mecmuası vermiştir (Düzdağ, 1976k: 6). Sebilürreşad mecmuasının 26 şubat 1919 tarihli 391. sayısında “İnci” dergisine yapılan eleştiri ve ithamları Ertuğrul Düzdağ Sebil gazetesindeki köşesine aynen şöyle taşımıştır:

“Muhterem beyler, hanımlar! Daha ilk nüshanızda tesettüre karşı açıktan açığa hücum ile Müşlüman kadınlarını tezyif etmek cesaret’i medeniyesini gösterdiniz. Bunun için de Tasvir’i Efkar’dan başka bütün günlük gazetelerin takdirlerini kazandınız. İkinci nüshanızda da mezhebinizin mahiyetini aynı çıplaklık ve samimiyetle açıklayabilmek cesaretini gösterirseniz, biz de sizi takdir ve tebrik etmiş oluruz. Bütün İşlam kadınları adına konuşmasa idiniz. Size bu suali sormazdık. Malumu aliniz olmak lazımdır ki Müşlümanlık

iddiasında bulunan bazı cemaatler vardır ki bunlar İslam inanç ve adetleri hususunda umum Müslümanlarından büsbütün farklı mezheplere salık bulunuyorlar. Bunlar kendilerini Kuran ve Hadis’le kayıtlı saymazlar. Bu gibi cemaatlerden Rumeli’nin Selanik taraflarında da vardır. Mesela bu taifenin bazıları namaz kılmayı bilmedikleri gibi Fatiha suresini olsun okuyamazlar. Kelime’i Şehadeti ömürlerinde bir defa olsun getirmemişlerdir. Gizli din taşıyan bu taifenin ayrıca hususi ibadethaneleri vardır. Bunların dini merasimlerine de kendilerinden başka kimse vakıf olmaz. (İşte böyle değişik mezhepler bulunduğu içindir ki sizinle tesettür meselesini münakaşa etmeden önce mezhebinizi bilmemiz lazımdır.) Aksi takdirde sizin Müslüman kadınlarını iğfal için maske takmış münafıklar olduğunuz İslam efkar’umumiyesi huzurunda tezahür etmiş olacaktır” (Sebilürreşad, 1919b: 9).

Mütareke döneminde ülkenin içinde bulunduğu garabet ve boşluktan faydalanmak isteyen bir fırkanın olduğu ve fırkanın da yazıdaki ithamlardan anlaşılacağı üzere Dönmeler olduğu yorumunu görmekteyiz. Düzdağ’a göre Sebilürreşad gazetesi burada “İnci” yazarlarına “asıl kimliğinizi ve mezhebinizi” açıklayın çağrısını yapıyor. Çünkü yapılan yayınların İslam’ın ve Müslümanların yüksek menfaatlerine bir kasıt olarak oluşturulduğu ifade edilmiştir. Bunun da en büyük örneği olarak “İnci” dergisinin tesettür kavramını yozlaştırarak başka bir şekle koymak istedikleri ifade edilmiştir (Düzdağ, 1976k: 6).

Ertuğrul Düzdağ, tesettür ile ilgili Sebil gazetesinde köşesine taşıdığı alıntı yazıların yegâne kaynağı olan Sebilürreşad gazetesinde bir başka önemli yazıya daha yer vermiştir. Bu yazıda hedef alınan odak daha önce Sabatayist bir kadınla evlenerek Dönmeliğin “evlilik” taassubunu yaktığını bildiğimiz Zekeriya Sertel’in çıkardığı “Büyük Mecmua”dır (Düzdağ, 1976k: 6). Düzdağ, Sebilürreşad gazetesinde çıkan bu yazıda mütareke döneminin en büyük tesettür aleyhtarı ve karma eğitim modeline geçilmesini kuvvetli bir şekilde müdafaa eden neşriyatın “Büyük Mecmua” olduğunu iddia eder. Düzdağ, Darü’l Fünun’da müdürlük yapan ve karma eğitim modeline karşı olduğu bilinen ve İslamcı fikirleriyle de tanınan Babanzade Ahmet Naim Bey’e karşı Büyük Mecmua yazarlarının şiddetle hücum ettiklerini belirtir (Düzdağ, 1976k: 6). Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan Büyük Mecmua, onun hapse girmesi sonucu karısı Sabiha Sertel tarafından idare edilir (Eroğul, 2019: 44). Yazar kadrosu arasında Ömer Seyfettin, Ali Canip, Falih Rıfkı, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz ve Mehmet Emin Yurdakul gibi isimlerin yer aldığı Büyük Mecmua, Mütareke döneminde halka umut ve cesaret aşılacak

amacıyla çıkarılmıştır (Uzkuç, 2005: 14). 6 Mart-25 Aralık 1919 tarihleri aralığında toplam da 17 sayı çıkarılan bu mecmua da Düzdağ'ın bildirdiğine göre milli meselelerinin yanı sıra üniversitelerde kız ve erkeklerin karışık okuması, tesettürün kaldırılması, Sosyalizm mevzuları öne sürülmüş ve savunulmuştur (Düzdağ, 1976k: 6). Bu vaziyet karşısında Sebilürreşad Mecmuası, 14 Mayıs 1919 tarihli 410. Sayısında Büyük Mecmua'ya hitaben bir yazı yayımlamıştır. Bu yazının bir kısmı aynen şöyledir:

“Büyük Mecmua pek ala bilir ki, Muhatap edindiği Müslüman kadını Allah'a ve Resulullah'a yani Kitap ve Sünnet'in çizdiği dairenin dışına çıkamayacak derecede onlara bağlıdır. O halde İslam kadınına hitap ederken bu hususta dikkat etmek gerekirdi. Fakat Büyük Mecmua bu hususlara hiç ehemmiyet vermiyor, vermediği halde İslam kadınına hitap etmekten de çekinmiyor. Acaba niçin böyle yapıyor? Bu mecmuanın muharrirleri acaba hakikaten Müslüman mıdır? Müslüman ise niçin bu yollara sapıyor ve saptırıyor. Bizim tahkikatımıza nazaran Büyük Mecmua'nın müessis ve müessiseleri (erkek ve kadın kurucuları) arasında Müslümanlığa ısınamayan, Müslümanlıkta kesb-i rüsuhtan kaçınmayan (derinleşemeyen) bir cemaate mensup kimseler varmış. Büyük Mecmua bu fikirlerin taraftarı ve yayıcısıymış. Büyük Mecmua bunların kadınlarına hitap ediyormuş! İşin doğrusu bu ise Büyük Mecmua'nın bu kadar zahmetlere girmesine gerek yoktu. Mademki Müslümanlıkla alakadar değildir, mademki eski dinleriyle bağlarını koparmamış ve o dini muhafaza ediyorlar, o halde mezheplerinin esasını gizlemekte, saklamakta devam etmelerine hiç lüzum yoktur. Büyük Mecmua'nın müessis ve müessiseleri hiçbir vakit Müslüman olduklarını fiilen ispat etmiş, İslami hayata katiyyen dahil olmamış, İslam mabetlerine ayak basmamış, Müslümanlıkla hısımlık kurmamış hatta kabristanlarını bile ayırmış bulduklarından emin olsunlar ki hakiki mahiyetlerini cesaretle ilan ettikleri zaman kimseyi şaşırtmış olmayacaklardır. şu halde bunu ilan etmeye hiçbir engel yoktur” (Sebilürreşad, 1919c: 195).

Düzdağ, Sebilürreşad'ta yayınlanan bu yazıda yapılan imalardan yola çıkarak burada muhatap olarak alınan kitlenin yine Dönmeler olduğunu ifade etmiştir. Aslında Düzdağ'ın da düşünceleri Sebilürreşad mecmuası ile aynı doğrultudadır. Düzdağ'a göre Büyük Mecmua'nın kurucusu Zekeriya Sertel ve eşi Sabiha Sertel'in Dönmelikle ilişkisi, Sebilürreşad'ın ithamlarının ve imalarının temel çerçevesini oluşturmuştur. Büyük Mecmua ve yazarlarının Sabataycılığa hizmet ettiği ve bu doğrultuda yayımlar yaptığı iddia edilmiştir. Bu amaçla da en büyük hedeflerinin yine Müslümanların

tesettür anlayışının türlü metotlarla içini boşaltıp ortadan kaldırmak olduğu ifade edilmiştir (Düzdağ, 1976k: 6).

1976'da yayımlanmaya başlayan Sebil gazetesi, daha önce yayımlanmış olan Sebilürreşad mecmuasının fikirsel ve tarihi mirasını devralarak ortaya çıkmıştır. Ertuğrul Düzdağ, Sebilürreşad mecmuasında tesettür ile ilgili alıntı yaptığı yazıları, Sebil gazetesindeki köşesine taşıyarak bir nevi yeniden yorumlayarak güncel bir anlayışla teyit etmiştir.

Sonuç

Sabataycılık (Dönmelik) konusu Kadir Mısıroğlu'nun çıkardığı Sebil Gazetesinde geniş bir yer bulmuştur. Bu noktada Ertuğrul Düzdağ, Dönmelerle ilgili yazdığı kitabından da alıntılar yaparak bu meseleyi kendi bakış açısıyla Sebil okuyucularının dikkatine sunmuştur. Sebil'in İslamcı anlayışla yayımlanan bir mecmua olmasından ötürü bu konu detaylarıyla aktarılmaya çalışılmış ve bir o kadar da yerli ve yabancı yazarlara ait kaynaklar ışığında bu mevzunun tarihi arka planına değinilmeye çalışılmıştır.

Sabatayizm (Dönmelik) hareketi, Sabatay Sevi adlı Musevi bir hahamın İzmir'de kendini mesih ilan etmesi ile başlamıştır. Tek başına başladığı bu hareketin zamanla büyük bir taraftar kitlesi oluşturması, Sabatay'ın Osmanlı yönetimi tarafından hapsedilmesi ile devam etmiştir. Çıkarıldığı mahkemede bütün iddialarından dönüp kendisine iftira atıldığını ifade etmesi sonucu Sultan IV. Mehmet tarafından Müslümanlığa davet edilmiş ve Müslüman olup faaliyetlerine bu kılıf altında devam etmiştir. Bu olay birçok yerli ve yabancı kaynaktan yer almıştır. Dolayısıyla bu zümre Osmanlı toplumu tarafından Dönme (Sabataycılar) olarak bilinmiştir. Bu olay birçok yerli ve yabancı kaynaktan olduğu gibi yer almıştır.

Sabatayizm'in Türk toplumunun lügatindeki karşılığı Dönmelik olmuştur. Dönmelik ve Sabatayizm aynı anlama gelmektedir. Osmanlı toplumu bu kitleyi bu isimlerle adlandırmıştır. Bu kitle Sabatay Sevi'nin Müslüman olup din değiştirmesiyle oluşmuştur. Bu din değiştirmenin bir aldatmacadan ibaret olduğu taraftarlarına iletilerek bundan sonraki faaliyetlerine Müslüman kılıfında devam etmişlerdir. Süreç içerisinde fırkalara bölünen Dönmeler taassuplarını kendilerinden olmayan bütün din ve milletlere karşı korumuşlar ve böylece Osmanlı'nın son dönemlerine kadar homojen bir zümre olmayı başarmışlardır. Dönmeler için en büyük taassup "Müslümanlar" ile evlenmemek iken bu taassubun yazılarından istifade ettiğimiz Düzdağ'ın iddiasına göre "Sertel"lerle yıkıldığını görmekteyiz. Zekeriya Sertel'in anılarından edindiğimiz

bilgilere göre, kendisi bir Dönme kızıyla evlenerek Sabataycıların “evlilik” kastını yıkmış ve tarihi bir iş başarmıştı. Ancak Düzdağ bu olayı farklı yorumlamıştır. Düzdağ’a göre o dönemlerde Dönmelerin; eli kalem tutan, asrileşmiş Türk gençlerini avlayarak kendi çıkarları için kullandıkları ifade edilmiştir.

Bu zümrenin esas kimliklerini gizleyerek Müslüman görünümüne bürünmüş bir Şekilde ülkede ki ticari ve siyasi sahalara egemen olmayı amaçladığı söylenebilir. Bunun yanı sıra Müslüman toplumuna ait değerleri dejenere edip İslam toplumunu içten bir kş sürecine sokmak istedikleri de ortaya atılan iddialardan biridir. Sebil gazetesindeki yorumlara göre Türkiye’deki Dönmelerin en çok mücadele ettiği İslami kavramın ise tesettür olduğunu görmekteyiz. Sebil’in bu konuda referans aldığı mütareke döneminin İslamcı gazetesini olan “Sebilürreşad” gazetesinden yayımlanan yazılardan çıkan yorumlarda, Dönmelerin o dönemde adeta fırsattan ve boşluktan istifade tesettürü Türk toplumunun hayatından çıkarmayı hedeflediği yargısına varmak mümkündür. Dönmelerin tesettürü kaldırmak amacıyla başvurduğu çeşitli basın ve yayın yollarının içerisinde farklı dergi ve gazeteler yer almaktadır.

Bu gizli ve bir o kadar gizemli topluluğun ilk ifşası ise yine bir Dönme olan Selanik’li Karakaşzade Rüştü Bey tarafından yapılması hayli enteresan meselelerden biridir. Zira mübadele yıllarında ortaya çıkan bu konu kurucusunun da Dönme olduğu iddia edilen Vatan gazetesini bir hayli meşgul etmiştir. Selanik’te bulunan Dönmelerin ne Türk ne de Müslüman olduklarına dair hiçbir emare olmamasından dolayı TBMM’ye bir dilekçe sunan Rüştü Bey bu taifenin mübadele dışı kalmasını talep etmiştir.

Düzdağ, son olarak Dönme mezarlıkları ve Osman Nevres’in dnmelikle bağdaştırılmasından bahsetmiş olması, Sebil gazetesinin bu konuda çok cüretkar bir tavır sergilediğinin kanıtıdır. Yunan’a ilk kurşunu atma cesaretini gösteren ve kahramanlığı nesilden nesile dillere destan bir Şekilde aktarılan Osman Nevres hakkında bulunulan bu iddialar son derece Şaşkınlık vericidir. Bu konunun kaynağını ise Osman Nevres’in Dönmelere ait olduğunu bildirilen Bülbül Deresi mezarlığında bulunan bir anıtı oluşturur. İstanbul şkdar’daki bulunan Bülbül Deresi mezarlığının Karakaş Dönmelerine ait olduğu Dönmelerle ilgili araştırma yapan yerli ve yabancı yazarların eserlerinde herkesçe kabul edilen ortak bir husustur. Bu mezarlıkta bulunan mezar taşlarına mevtanın resminin işlenmesi ise Dönme kültürüne özgü bir imge olduğu ifade edilir.

Dönmelerin İttihat ve Terakki içerisindeki etkinlikleri ve burada çalışmalarda buldukları iddiaları, İttihatçılığın Dönmelikle

ilişkilendirilmesi sağlayan referanslardan biridir. Bu iddialara göre; Dönmeler, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde siyasi ve idari alanda etkili olabilmek için birçok çalışmada bulunmuştur. Bunlardan en önemlisi İttihat ve Terakki Partisi içerisinde yer alarak bu partinin ülkeyi yönetirken alacağı kararlarda etkili olarak kendi menfaatlerini korumaya çalışmaları olarak ifade edilmiştir. Düzdağ'ın bu konudaki iddialarına göre Dönmeler evlilik kastını Sertel ailesi ile yıkmış bu konuda İttihatçılardan da büyük bir destek görmüşlerdir. Düzdağ'ın iddiasına göre; Zekeriya Sertel'in bir Dönme kızı olduğu iddia edilen Sabiha Sertel ile evlenmesi ve bu evliliğe İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin destek vermesi ile Dönmelerin son ve en kuvvetli taassubu olan "evlilik" taassubu sona ermiştir. Düzdağ, İttihatçıların bu evliliğe büyük önem vermelerini ise bu evlilik ile Dönme toplumunun zamanla asimile olarak tarihe karışacağını düşünmeleri olarak değerlendirmiştir. Sertel'in hatıralarında edinilen bilgilere göre kendisi, İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından bu noktada birçok iltifata tabi tutulmuş ve takdire mazhar olmuştur.

Kaynakça

Dergi ve Gazete Kaynakları

- Brunhes, J., Vallaux, C. (1924). *Dönmeler*. Mihrap Mecmuası, 1 (15), 150.
- Düzdağ, E. 1976 (a). Sabatay Sevi ve Dönmeler. *Sebil*, 1 (12), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (b). Sabatay Sevi ve Dönmeler. *Sebil*, 1 (13), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (c). Sabatay Sevi ve Dönmeler. *Sebil*, 1 (14), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (d). Dönmelerin Ağzından Dönmelik. *Sebil* 1 (19), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (e). Dönme Mezarlığından Sahneler, *Sebil*, 1 (25), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (f). Dönme Mezarlığından Sahneler, *Sebil*, 1 (24), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (g). Dönmelerin Ağzından Dönmelik, *Sebil*, 1 (22), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (h). Bir Dönme Düğünü ve İttihatçılar, *Sebil*, 1 (18), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (ı). Sabatay Sevi ve Dönmeler, *Sebil*, 1 (15), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (i). Tesettür ve Dönmeler, *Sebil*, 1 (16), 6.
- Düzdağ, E. 1976 (k). Tesettür ve Dönmeler, *Sebil*, 1 (17), 6.
- Öztuna, Y., Yüksel, O. (1966). Galip Paşa'nın Hatıraları. *Hayat Tarih Mecmuası*, 1 (6), 20-26.
- Sebilürreşad. (1912). *Merd'i Rabbani Cemaatledir*, 8 (208), 500.
- Sebilürreşad. (1919a). *Darülfünun'da Muhtelit Tedrisatın İkameti*, 16 (406), 154.
- Sebilürreşad. (1919b). *İnci Mecmuası Muharrir ve Naşirlerine*, 16 (391), 9.

Sebilürreşad. (1919c). *Büyük Mecmuaya*, 16 (410), 195.

Kitap, Tez ve Makale Kaynakları

- Aka, M. (2009). *Sabatay Sevi ve Sabataycılık*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Baer, M. D. (2016). *Selanikli Dönmeler*. Kayır, İ. (Çev). İstanbul: Doğan Kitap.
- Derviş, H. (2006). *Türkiye’de Yahudi Dönme Gerçeği*. İstanbul: Özgü Yayıncılık.
- Düzdağ, E. (2002). *Yakın Tarihimizde Dönmelik ve Dönmeler*. İstanbul: Geyik Yayınları.
- Freely, J. (2001). *Kayıp Mesih Sabatay Sevi’nin İzini Sürerken*. Tekçe, A, Ç. (Çev). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eroğul, İ. (2019). *Sebil Gazetesi’nde Yahudilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Galante, A. (2006). *Sabatay Sevi ve Sabataycılarının Gelenekleri*. Ağça, E. (Çev). İstanbul: ZWİ-Geyik Yayınları.
- Galip, Selahattin. (1977). *Belgelerle Türkiye’de Dönmeler ve Dönmelik*. İstanbul: Kıratlı Yayınları.
- Kuru, H. (2010). *Türkiye’de Antisemitizm ve Büyük Doğu Dergisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçük, A. (2001). *Dönmeler Tarihi*. Ankara: Andaç Yayınları.
- Rauf, L, M. (1991). *İttihat ve Terakki Ne İdi*. Demirbaş, B. (Haz). İstanbul: Arba Yayınları.
- Sertel, Z. (2001). *Hatırladıklarım*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Şişman, C. (2007). *Sabatay Sevi ve Sabataycılar-Mitler ve Gerçekler*. Ankara: Aşına Kitaplar.
- Uzkuç, S. (2005). *Büyük Mecmu Tahlili*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Vural, M. K. (2019). *Belgelerin Gözünden Hasan Tahsin ve “İlk Kurşun” Meselesine Yeniden Bakmak*. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 35 (100), 410.
- Yalçın, S. (2004). *Efendi: Beyaz Türklerin Büyük Sırrı*. İstanbul: Doğan Kitap.

İnternet Kaynakları

<https://www.youtube.com/watch?v=0qLVk4LzRCQ> (Erişim Tarihi: 22.04.2020).